

О СВЕТУ КАО ПОЗОРНИЦИ

(Роман *Четири лудила*
Милоша Латиновића, Вулкан, 2017)

У роману *Четири лудила* Милош Латиновић осветљава судбине уметника који су обележили различите епохе оставивши неизбрисив траг у историји, преплиће њихове стваралачке страсти, али и велике уметничке тријумфе и мале људске поразе. Ово је прича о уметничким озарењима, али и животним усудима. Наслов романа упућује на његова четири тока, али и на Камијеве речи записане на првој страници – лудило Краља Лира није само једно лудило. Исто као што ни наши животи нису саткани од само једне приче, једне страсти и једног лудила.

Живот је велика позорница на којој се крећу јунаци који улоге не бирају, него их добијају. Идеју о свету као позорници сусрећемо и у књижевним делима Милоша Црњанског, због чега можемо рећи да постоје поетичке сличности у опусима ова два писца. Изгубљени у сопственим постојањима и заробљени у улогама које су им додељене, јунаци у роману *Четири лудила* допуштају сновима и најдубљим страстима да их воде, верујући да једино тако могу открити сопствени идентитет а самим тим и смисао постојања. Код свих јунака уочавамо исту тежњу да се изместе у неки други простор и неко друго

време. Стичемо утисак да они желе много више од стварности која им је дата и у којој Бог ћути док време неумитно пролази. Овде се можемо сетити и Камидевог есеја *Mit o Siziifu* у ком је записао да се глумци на сцени губе како би се поново пронашли.

Четири тока романа обухватају раздобље од краја XIX века до данас, односно, обухватају причу о Јоци Савићу и његовом тријумфалном враћању Шекспира на позоришну сцену Дворског националног театра у Минхену, причу о путујућој трупи Мурарија по Војводини, причу о Јовану Цаци Кнежевићу и Јовану Ђорђевићу, као и причу о Александру који представља алтер его самога писца. Приче су дате симултано, па стичемо утисак да заиста посматрамо сцену на којој светла позорнице осветљавају различите јунаке. На тој позорници је најгласнија тишина која тек понекад бива надјачана дијалозима и монолозима у којима се рефлектују унутрашња превирања јунака.

Свестан чињенице да живот представља ништа друго до краткоталасно прострујавање честица, Јован Савић настоји да искорачи из досадног животног реда који га прати као сенка. То је једини начин да се отисне у лепша и несагледива пространства у којима неће постојати свест о пролазности. Такав подвиг раван је покушају да се у времену пронађе и украде делић вечности и због тога он размишља о следећем: *Потребно је направити нешто практично. Створити дело: родити дете, написати књигу или режирати представу.*¹ Приређујући Шекспировог *Краља Лира* на сцени Дворског националног театра у Минхену, поменути српски уметник неправедно занемарен на нашим просторима, подсећа нас на свепрожимајућу природу уметности и њену суштину која лежи у неисцрпној разноликости тумачења

---

¹ Латинковић 2017: 17

исте приче. Парадоксалан спој стварности и уметности одговара споју људске ништавности и неограничених људских могућности. Управо у том парадоксалном споју почива космичка димензија људског постојања.

Други ток романа прати причу о глумачкој трупи на челу са Станиславом Станом Мураријем који је представљен као јунак који зна да живот не чине само главни јунаци и њихове судбине. Због тога нам се може учинити да је он једини јунак овог романа који није вођен страстима. Међутим, убрзо сазнајемо да је Мурари постао путујући глумац јер је имао коцкарски дуг који није могао да исплати, а ангажман у трупи омогућава му да стално путује, да буде маскиран и да се тако сакрије од дужника. Кад се један од његових глумаца заљуби и реши да напусти трупу како би се оженио, Мурарију ће бити жао али он не покушава да га спречи у тој замисли. Напротив, подржава његову одлуку, а након тога видимо како Мурари седи и сећа се свог села на обали Дунава. Сећа се и своје куће коју је хтео да обнови а није, сећа се и винограда који никада није окопао а хтео је. Дакле, реч је о још једном јунаку који би желео да буде негде другде, да досања свој сан, али ипак остаје у улози човека који се не може одупрети својим страстима. И он је као и сви други јунаци затрован уметношћу – театром.

Прича о Јовану Цаци Кнежевићу и Јовану Ђорђевићу упућује на значајна позоришна дешавања из тадашњег периода. Залагања и редитељски рад Јована Кнежевића представљају прекретницу у развоју позоришног живота у Србији, јер је од већине чланова његове трупе настало прво професионално српско позориште. Међутим, улогу оснивача Српског народног позоришта у Новом Саду 1861. године преузима Јован Ђорђевић, који је потпуно занемарио идеје и ангажовање Јована Кнежевића. Осветљавајући овај део српске позоришне историје,

Милош Латиновић указује на судбину још једног уметника који је вођен страшћу према театру оставио трагове који су и данас немерљиво значајни за српску културу.

Напоследку, прича о Александру који је управник позоришта почиње призором у ком видимо како он корача улицама Београда и када је стигао до Београђанке, застао је испред књижаре и на стаклу излога угледао свој одраз. Занимљиво је што је тај одраз изломљен и мутан, али окићен књигама. То је значајно јер нам указује на постојање двојника – оног другог чији одраз доводи у питање постојање оног који стоји испред излога и огледа се. Као да писац тиме жели да нам сугерише како ни сâм Александар не зна ко је, па се у том тренутку сећа како је у студентским данима стајао испред истог излога и сањао како ће једном угледати своје име на рикни једне од књига. Александар је тада имао снове, а сада није имао ништа осим немира и необјашњивог страха. Тада је био студент који је умео да сања, а сада је постао управник позоришта који је схватио да су моћ и власт само привид. У овој сцени преплићу се прошлост и садашњост, жеље и снови, стварно и нестварно. И у овом јунаку одзвањају Лирове речи: *О, тешко оном ко се сувише касно каје.*² И Александар се кајао, јер није био сигуран да ли је то живот који је заиста желео или је то живот за који му се чинило да не припада њему већ неком другом. Поред тога што представља пишчев алтер его, Александар је прототип модерног јунака. Симптоматично је што и он сања да се налази негде другде а не у Београду – граду у којем ништа није значајно, ни фантастично. Неретко чезне за Банатом и његовим непрегледним равницама.

---

² Латиновић 2017: 31

Важно место у овом роману представља киша која има симболично значење, а сваки пут наговештава промену. Киша може спрати постојеће трагове, може направити нове, али киша је у нечему слична магији – све људе додирује на исти начин – испод кише су људи исти, некако свечани и чисти. Због тога стичемо утисак да киша попут невидљиве нити повезује све јунаке који на позорници живота играју своје улоге желећи да постигну само једно – да искораче из света привида, пролазности и бесмисла у свет збиље, сталности и смисла.

Као што смо могли да приметимо, сви јунаци у роману покушавају да своје најдубље страсти одену у рухо уметничких остварења и тако дотакну безвременост. Поред тога, могућност да се уметност разуме као једино задовољство у свету који нам је дат, контрапунтски однос гласова јунака који се сједињују кад год јунаци промишљају о уметности, а онда размимоилазе у тишини њихових унутрашњих конфликта, представљају кључне упоришне тачке романа. Због тога можемо закључити да је уметност један од главних јунака *Четири лудила*, али и да је најважније волети најдубљу страст у себи, неговати је и допустити јој да се распламса. Људи то називају смислом, циљем или сврхом, а ја бих то назвала целовитошћу.

Марија РАДИЋ